

MUNITELKA
UVÁDÍ

FUVID-19

Fránkovo univerzitní vysílání internetových
deklamací o české literatuře 19. století
(CJA008/02)

1. Interpretace postavy hlavního hrdiny Máchova Máje a Tylova Strakonického dudáka

„Ach — ona, ona! Anjel můj!
Proč klesla dřív, než jsem ji znal?
Proč otec můj? — Proč svůdce tvůj?
Má kletba —“ Léč hluboký žal
umoří slova. Kvapně vstal;

(...)

„Budoucí čas?! — Zítřejší den?! —
Co přes něj dál, pouhý to sen,
či spaní je bez snění?
Snad spaní je i život ten,
jenž žiji teď; a příští den
jen v jiný sen je změnění?
Či po čem tady toužil jsem,
a co neměla šírá zem,
zítřejší den mi zjeví?
Kdo ví? — Ach žádný neví.“ —

1. Interpretace postavy hlavního hrdiny Máchova Máje a Tylova Strakonického dudáka

ŠVANDA: To se to se mnou zatočilo – teď jsem dodudal! Teď jsem ze vší slávy v louži – i s tisíci! Ty jsi měl pravdu, Kalafuno, když jsi mi říkal, abych zůstal doma. Ale já měl zabeđenou palici a nevěděl jsem, jaká skluzavka je ten velký svět. Doma jsem měl aspoň jednoho kamaráda – a tady jsem padl do rukou obyčejným i vznešeným darebákům. Doma jsem měl Dorotku – ach, na tu nesmím ani vzpomenout, nebo bych se hned oběsil a ještě k tomu abych se vypohlavkoval oběma rukama. Dorotka má ke mně lásku jako trám – a já – já! Ale to vše zavinil ne můj kozlík, ale ten darebák, ten Vocilka! Dostanu-li toho chlapa ještě jednou mezi pěstě – ale to je daremná myšlenka! Tady mi snad chystají Iněný obojek. A také jsem ho zasloužil. Já měl říci: Princezno, takhle a takhle, to nejde! Ale to mě posedlo furiantství a já jen jak bych udělal Dorotce naschvály. Hlavu bych si strhl! Věru, já jsem ten nejmizernější chudák; snad je to tím, že stojím ve světě tak sám a sám, odmalička jako kůl v plotě. – Rodiče jsem nikdy nepoznal – ach, na ty nechci vzpomínat! – Moje matka! Zrovna jako by to byla nějaká vlčice!

1. Interpretace postavy hlavního hrdiny Máchova Máje a Tylova Strakonického dudáka

- Doporučená literatura
- Aleš Haman: Trvání v proměně. 2. vyd. Praha: ARSCI 2010
- Dalibor Tureček: Rozporuplná sounáležitost: německojazyčné aspekty obrozeného dramatu. Praha: Divadelní ústav 2001
- Dalibor Tureček: Ach zemi krásnou, zemi milovanou: k hermeneutice postavy Viléma. In: Aleš, Haman, Radim Kopáč (eds.): Mácha redivivus (1810-2010), s. 61-86
- Dalibor Tureček a kol.: České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host 2012

2. Prvky satiry a ironie ve Křtu svatého Vladimíra K. H. Borovského a Povídkách malostranských Jana Nerudy

„Jdu Vašemu Veličenstvu
slušně vomeldovat,
že se to, co mluvil Perun,
stydím opakovat.

Nechce hřmít a osopil se
na mne jak na čubu,
nectně s Vaším
Veličenstvem
vypláchnul si hubu.

Ať si tu svou čokoládu
cár prej sám sežere,
a že on na celou službu,
s odpuštěním sere;

že je cárův svátek a prd
s odpuštěním rovno,
že mu je po celém cáru
s odpuštěním hovno! —“

2. Prvky satiry a ironie ve Křtu svatého Vladimíra K. H. Borovského a Povídkách malostranských Jana Nerudy

Figurky

Včera mně bylo třicet let. Cítím, že jsem jiný člověk. Teprv od včerejška jsem celým mužem, krev se proudí v přísném taktu, každý nerv je ocelový, každá myšlénka opravdová — je to zázračné, jak muž vyzraje přes noc, ba mžikem, a jakou sílu má vědomí: Ted' jsi třicet let! — Takhle se sobě opravdu líbím, cítímť, že *mohu* něco zdárného vyvést a že *vyvedu*. Hledím na vše se vznešenou klidností. — Ted' — ano ted' budu si psát zas s chutí svůj deník, abych se viděl portrétovaného, jak vypadám. Víím, že po letech budu čítat stránky toho svého deníku s pýchou. A kdo jej čísti bude po smrti mé, každý zvolá: Ejhle *muž*!

2. Prvky satiry a ironie ve Křtu svatého Vladimíra K. H. Borovského a Povídkách malostranských Jana Nerudy

- Doporučená literatura
- Vladimír Macura: Sen o zdravém rozumu, in týž: Český sen. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1999
- Dagmar Mocná: Záludný svět Povídek malostranských. Praha: Academia 2012
- Jaroslava Janáčková: Dvojí pohled na tichý dům, in táž: Stoletou alejí. O české próze devatenáctého věku. Praha: Československý spisovatel 1985

3. Tajemno a napětí v baladách Toman a lesní panna F. L. Čelakovského a Svatební košile K. J. Erbena

Jede, jede doubravou,
les šumí mu nad hlavou,
větřík chladný z noci fouká,
nad ouvalem sova houká;
koník blýská očima,
koník stříhá ušima.

Cupy dupy z houštiny
letí jelen v mejtiny,
na jelínku podkasaná
sedí sobě Lesní panna;
šaty půl má zelené,
půl kadeřmi černěné,
a ze svatojanských broučků
svítí pásek na kloboučku.

Třikrát kolem jak střela
v běhu koně objela,
pak Tomanovi po boku
vyrovnává v plavném skoku:
„Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej,
jedna-li tě opustila,
nahradí to stokrát jiná.
Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej!“
To když sladce zpívala,
v oči se mu dívala
Lesní panna na jelenu,
Toman cítí v srdci změnu.

3. Tajemno a napětí v baladách Toman a lesní panna F. L. Čelakovského a Svatební košile K. J. Erbena

Byla noc, byla hluboká,
měsíček svítil z vysoka
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jedině.

A on tu napřed — skok a
skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavyli,
když ty pocestné zvěřili;
a vyli, vyli divnou věc:
že tě nablízku umrlec!

„Pěkná noc, jasná — v tu
dobu
vstávají mrtví ze hrobů,
a nežli zvíš, jsou tobě blíž

—
má milá, nic se nebojíš?“

„Což bych se bála? Tys se
mnou,
a oko boží nade mnou. —
Pověz, můj milý, řekni přec,
živ-li a zdráv je tvůj otec?
Tvůj otec a tvá milá máť,
a ráda-li mě bude znát?“

3. Tajemno a napětí v baladách Toman a lesní panna F. L. Čelakovského a Svatební košile K. J. Erbena

- Doporučená literatura
- Dalibor Tureček: Čelakovského Toman a lesní panna jako uzlový bod, in Dalibor Tureček a kol.: České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host 2012
- Vojtěch Jirát: Erben čili Majestát zákona, in týž: Portréty a studie. Praha: Odeon 1978
- Kytice v nás: sborník ke 150. výroční vydání básnické sbírky Karla Jaromíra Erbena. Jilemnice: Gentiana pro Městskou knihovnu Jičín 2003

4. Idyla a tragično/humor v Babičce B. Němcové a v Otcí Kondelíkovi a ženichu Vejvarovi I. Herrmanna

Bylo to druhý den k večeru po návratu dětí, když babička tiše skonávala. Barunka jí předříkávala modlitbu umírajících; babička modlila se s ní, až najednou ústa se nehýbala, oko upřené zůstalo na krucifix nad ložem visící, dech se zatajil. — Plamínek života jejího zhasl, jako zhasíná pomalu dohořívající kahánek, v němž palivo vše stráveno.

Barunka zatlačila jí oči, mladá Mílová otevřela okno, „aby duše volnost měla k odletu“. Vorša nemeškajíc mezi plačícími, pospíchala k úlu, který pan otec babičce před kolika roky postavil, a zaklepavši naň, volala třikrát: „Včeličky, včeličky, babička nám umřela!“ Pak teprv sedla na lavičku pod bez a pustila se do štkání. Pan myslivec kráčel cestou k Žernovu, aby dal zvonit umíráčkem; sám se nabídl k té službě. Bylo mu ouzko v stavení, musil ven, by se mohl vyplakat. „Stýskalo se mi po Viktorce, jak pak zapomenu babičku,“ povídal si cestou. Když zazněl umíráček, hlásající všemu lidu: „že není více babičky“, zaplakalo celé údolíčko.

Třetí den ráno, když se pohřební průvod, záležejíc z velikého množství lidstva, neboť každý, kdo babičku znal, chtěl ji doprovodit ke hrobu, ubíral okolo zámku, rozhrnula bílá ruka těžké záclony u okna, a paní kněžna se mezi nimi objevila. Jak dlouho bylo průvod vidět, tak dlouho smutný zrak její ho provázel, až pak záclonu spustíc a hluboce si vzdechnouc, zašeptala:

„Šťastná to žena!“

4. Idyla a tragično/humor v Babičce B. Němcové a v Otcí Kondelíkovi a ženichu Vejvarovi I. Herrmanna

„Vašnosti, milostpaní,“ mluvil Vejvara a hlas jeho se chvěl. „Když jsem poprvé spatřil slečnu Pepičku, a vás, milostpaní, cítil jsem, že jednoho dne – –“

Vejvarovi neskonalou stísněností a pohnutím stahovalo se hrdlo. Do očí vstupovalo mu něco, že už jenom nezřetelně rozeznával postavy manželů před sebou. Bylo třeba veškeré jeho energie, aby se popohnal k dalším slovům.

„Milostpaní – tento den – nadešel dnes. Po všech těchto přátelských projevech, kterých se mi dostalo od vás, a zejména od vás, vašnosti – (pan Kondelík v tom okamžiku sklopil zraky a v rozpacích vytahoval kapesník) – a doufám, že i slečna Pepička mě návidí – vše to mně dodává odvahy, abych se vás otázel, chcete-li mně ji svěřiti na celý další život – neboť ji – neboť ji miluji, že bez ní nemohu žíti – a budu šťasten, najdu-li ve vás druhé drahé rodiče...“

Dále Vejvara nemohl. Sklonil se k ruce paní Kondelíkové a zase ji políbil, načež se chápal ruky Kondelíkovy...

„Mě nekousejte, Vejvaro,“ bránil se pan Kondelík, třepaje rukou ve vzduchu. „Vždyť my vám ji dáme. Totiž tuhle maminka má také slovo, a pak Pepča...“

4. Idyla a tragično/humor v Babičce B. Němcové a v Otcí Kondelíkovi a ženichu Vejvarovi I. Herrmanna

- Doporučená literatura
- Václav Černý: Knížka o Babičce. Praha: Lidová demokracie 1963
- Dagmar Mocná: Případ Kondelík. Kapitoly z estetiky každodennosti. Praha: Karolinum 2002
- Josef Jedlička: České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi. Praha: Nakladatelství Franze Kafky 1992

5. Funkce motivu kříže v Kříži u potok Karoliny Světlé a ve Třech legendách o krucifixu Julia Zeyera

„Brzo zapomeneš ničemníka toho, jemuž soucit v náruč tě uvrhl, jako na příšeru sna těžkého pamatovati budeš na kletý dům... ó spěchej odtud – hle, již se ti síly vracejí – pojd' do mého náručí a dej se mi odnésti.“

„Nepůjdu odsud,“ Evičce z prsou se vydralo, a objevši jednou rukou kříž,, druhou proti němu vztáhla.

„Evo!“

„Neopustím kletý dům kletého muže...“

„On tě ubije!“

„Nechť mne ubije, nechť se mnou tu naloží jakkoli, jemu jsem se dala, jemu náležím.“

Ambrož hleděl na ni, jako by ho byla slovy svými omráčila.

„Všecko neštěstí a hoře, kterého tu ještě zakusím, než zahynu, radostněji uvítám a snesu než hanebné štěstí tebou mi slíbené –“

5. Funkce motivu kříže v Kříži u potoka Karoliny Světlé a ve Třech legendách o krucifixu Julia Zeyera

„Tak se mi líbíš,“ řekla dona Flavia v nelidském jakémsi opojení záští a lásky, hněvu a chorobné rozkoše a spěchala z lešení k svému dílu. Mdloba zachvátila Inulta, hlava jeho se sklonila a oči tonuly v soumrákném mystériu, v mlhách mezi životem a smrtí. To byla konečná agónie! Divoké nadšení uchvacovalo Flavii, srdce jí bušilo, ale ruce se nechvěly. Dala se do práce a zdálo se jí, že pod jejími prsty se rodí div umění! Bylo ticho v dílně jako v hrobě, jen mocný její dech a slabé jeho vzdechy se ozývaly v té hluboké němotě. Ale Inultus se posléze vzpamatoval, otevřel oči dokořán, byl opět zcela živ. (...)

„Madono,“ řekl Inultus, „zdá se mi, že umírám.“

Trhla sebou, tasila svou dýku, první myšlenka její byla lidská, chtěla rychle ty pouta jeho přeříznout a mu uvolnit. Vyskočila na lešení a on, jehož mysl už se kalila blízkou smrtí, nechápal dobře, myslil, že jej chce zavraždit.

„Ano,“ řekl slabě, „máte pravdu. Co na mém životě záleží, bodnete-li mě do srdce, uvidíte ten pravý, vámi tak dlouho hledaný výraz tváře, a oběť moje bude tím dokonalá.“

Hleděl na ni blouznivě. Cítila pravou lávu v žilách svých téci, v uších jí to hučelo jako zvony a tepny ve skráních jí bušily jako kladiva. Krvežíznivé šílenství, rovnající se divoké rozkoši, se jí zmocňovalo, mířila mu dýkou ve vzduchu na srdce.

„Za tebe, můj lide,“ řekl ještě slaběji Inultus, „dávám krev! Bože, přijmi ji co vykoupení!“

5. Funkce motivu kříže v Kříži u potoka Karoliny Světlé a ve Třech legendách o krucifixu Julia Zeyera

- Doporučená literatura
- Václav Vaněk: Kříž – potok – kniha. Ke kompoziční a sémantické výstavbě románu Karoliny Světlé Kříž u potoka. In týž: Disharmonie. Praha: Dauphin 2009, s. 91–102
- Karel Krejčí: Arbes a Zeyer. In týž: Česká literatura a kulturní proudy evropské. Praha: Československý spisovatel 1975, s. 319–344

6. Parnasistní prvky v Pouti k Eldorádu J. Vrchlického, Ve stínu lípy Sv. Čecha a Večeru u Idalie J. Zeyera

Tůně

Den v srpnu byl a odpoledne parné,
přes strniště jsem kráčel jednotvárné,
kraj bez vrchů jak dlaň se otevíral,
jen v dálce topolů jej oblouk svíral;
bez konce pole, stále jen a stále.
Můj krok chvílemi zplašil nenadále
jen koroptev, jež skryta v brázdě holé
se k hlíně tulila; ta dlouhá pole
mi v duši vrhla podivný cit prázdna.
Dál kráčel jsem – mez sklonila se srázná
a pod ní stále spící ve údolu
tůň zívala, pláň vodní plna stvolů
a velkých listů, vysokého sítí
se zrádně chtěla před mým zrakem skrýti.
Kol náhle vzduch byl vlhký, tráva svěží;
já zřel, jak pavouk náhle vodou běží,
jak žába před mým krokem chvatem divým
se vrhá střemhlav v hloub,
jak vzdechem snivým

se rákos chví. – Hle, v tůni zasmušilé
jak zvedá lotos kalichy své bílé,
tak čisté, zářné, plné zlaté rosy!
sní na vodě jak oko, které prosí
a demonicky láká, jak zář hvězdná,
cos line z něho se, jak pod ním bezdná
by nečíhala hloubka tmavá, děsná;
já zachvěl se, jak vytržený ze sna,
a kráčeje dál myslil jsem, jak bolem
a tísní život náš je cestou polem,
v němž náhle kdesi v tůni, zjasniv vlny,
květ poesie vzplane čaruplný
a rovněž láká, toužně vstříc se chýlí
a slibuje, čím skutečnost jen mýlí.

Leč básník, skloněn nad zrcadlem vodním,
květ utrhne a neptá se, co pod ním.

6. Parnasistní prvky v Pouti k Eldorádu J. Vrchlického, Ve stínu lípy Sv. Čecha a Večeru u Idalie J. Zeyera

Ve stínu lípy – kompozice

- I. – Prolog
- II. – tragika, láska k vlasti
- III. – komika, cizina
- IV. – sentimentalita se šťastným koncem
- V. – tragikomika
- VI. – sentimentalita s nešťastným koncem
- VII. – komika, domácí
- VIII. – tragika, láska k vlasti
- IX. – Epilog

6. Parnasistní prvky v Pouti k Eldorádu J. Vrchlického, Ve stínu lípy Sv. Čecha a Večeru u Idalie J. Zeyera

Večer u Idalie

„Když záclony a závoje spadly a lešení zmizelo, jako když je země pohltí, zazněl výkřik všeobecného obdivu nad netušenou krásou obrazu. Byla to krajina pojmuta bohorovným vnuknutím a provedena bohorovnou silou tvůrčí. Jaká byla v tom všem lahoda! Tam modralo se nebe, průhledné ač temné jako indigo, bílé se po něm táhly mráčky, mohutní po něm pluli ptáci. Na nebesklonu strměly hory, stály lesy, v jejichž stínu se laně pásly, u jasných vod snily háje, jimiž vítr vanul, skláněje jemné tam rostoucí trávy a květy, v jezeře plouly ryby, hleděly perleťovými očima na slunce a v rýžovém poli pracovali lidé a batolily se děti. ‚Tot' vše jako skutečné,‘ pravil císař s obdivem. ‚Jak skutečné?‘ řekl umělec nespokojen. ‚Pane, myslím, že to více než tím, co se ze zvyku nazývá skutečné. Co nazýváš »věcí«, to není ještě věc o sobě, nýbrž znamená jakés toho, co se tím, co vidíš nebo cítíš, jevit chce. Tvá skutečnost je slupka a to pravé, »co« je jádro v ní. A tím jen se zaměstnává, kdo tvořit chce. Za každou zjevnou věcí, která pouze naznačuje, hloubá se »neznámo«, po kterém dychtíme, bažíme, které nás věčně láká a k sobě vábí a věčně nás volá: hádej, čím jsem! Za tím hlasem jde umělec, když tvoří. A proto může být velkým umělcem i když ku příkladu namaluje pouze hrušku nebo jablko. [...] Hled', řekl císaři, [...], hled' sem, ó pane, na tu skálu!‘ – A ukázal na ni na svém obraze. ‚Hled', pokračoval, ‚hled' dovnitř její hluboké sluje! Vidíš uvnitř to jitření démantových zor a opálových úsvitů?‘ – A z obrazu jeho zářilo vpravdě, jak to pravil, přejasné světlo. Všickni to viděli a mlčeli samým podivem. – Malíř ale mluvil takto dále: ‚Sluj ta jest beze dna, a v jasu jejím přebývá jasný a vznešený duch. **Ríš jeho je nade všechno pomýšlení krásná.** Chceš tam se mnou jít? Tam zraky tvé se otevrou, tam prohlédneš, neb posud byl jsi slep!‘“

6. Parnasistní prvky v Pouti k Eldorádu J. Vrchlického, Ve stínu lípy Sv. Čecha a Večeru u Idalie J. Zeyera

- Doporučená literatura
- Aleš Haman, Dalibor Tureček (eds.): Český a slovenský literární parnasismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host 2014

7. Zobrazení postavy výměnkáře v povídce Na vejminku V. Hálka a Konec života K. V. Raise

Na vejminku

„Jeli vám líto těch nájemníků, zavolejte si je nazpět,“ s posměškem pravil Josef.

„A taky že zavolám! Ať hned jde čeledín a zavolá je nazpět!“

„Čeledín půjde, až já ho pošlu, milý otče,“ řekl s týmž posměškem Josef. „Statek jest jednou připsán na mne, a tuť myslím, že mi náleží také čeládka.“

„Cože?“ křiknul otec Lojka.

„Nu, nevykládejme si tuto, co vy tak zrovna dobře víte, jako já vím. Čeládka náleží k statku, a statek náleží mně.“

„Jakže? A já že bych nesměl čeládku vypovědět, kdy chci?“ rovněž jako prvé s výkřikem ptal se starý Lojka.

„Můžete, tak jako já mohu přijmout čeládku, kterou chci. Propustíte-li ji, já snad ji zase přijmu, hodí-li se mně.“

„A jak pak to, když já jsem zde ještě po šest roků hospodářem?“ ptal se starý Lojka a k této otázce sebral všecko sebevědomí.

„Na mém statku?“ s úsečností ptal se Josef.

„Na tvém statku?“ zvolal starý Lojka, a tu již mu vyhrkly do toho hlasu slzy. „A to snad mi za chvíli řekneš, abych táhl za těmi hudebníky a kalounkáři?“

7. Zobrazení postavy výměnkáře v povídce Na vejminku V. Hálka a Konec života K. V. Raise

Na vejminku (Výminkáři)

„Pár set nemám, milý Toníku.“ Dědeček mluvil slabě a třaslavě.

„Že nemáte?“ prudce ptal se Morák, ale hnedle obrátil a dále vlídně hovořil: „No vím, že nemáte už celých pět stovek, jako jste měl přede dvěma lety –“ a zamlčel se.

„Tomu jsou, brachu, už aspoň tři roky ne-li více a po ten čas musel jsem také jíst, kdepak ten můj výminek!“

„No, tři stovky přece dozajista máte, sama Tynyska to jednou povídala.“

Stříhavka se sípavě zasmál: „Kam tě to vede, žebrák jsem teď, učiněný žebrák, několik zlatek tam ještě mám, vždyť jsem nemohl umřít hladu!“

„Vy že nic nemáte“ vzkřikl Morák a povstav zadíval se na pec. Také staroch posadil se na lůžku a maje oči jako vyjeveny, zíral na Moráka. Chvěl se a dýchal, až mu v hrdle hvízdalo.

„Nic nemám, žebrák jsem a neuživí-li mne dcery, abych zahynul u plotu!“ volal pak chraplavě a zdvíhal se, jako by chtěl utéci. Ale nohy zabořily, výminkář s výkřikem klesl vedle polštáře, až hlava práskla do cihel. (...)

Moračka dala dětem zajíti a zadívala se na muže.

„Má?“ tázala se krátce.

„Nic nemá, jen to haraburdí a pár zlatek na tabák, za tři roky všecko to pro-“ Morák měl na jazyku zlé slovo, ale přece se zarazil a dodal mírněji – „všecko to projedl. Vidíš, já to věděl hned!“

7. Zobrazení postavy výměnkáře v povídce Na vejminku V. Hálka a Konec života K. V. Raise

- Doporučená literatura
- Martin Hrdina: Mezi ideálem a nahou pravdou. Realismus v českých diskusích o literatuře (1858-1891). Praha: Academia
- Michal Charypar: Zčeřená hladina – próza českého ideálního realismu. K vymezení literární poetiky. Česká literatura 67, 2019, č. 3, s. 308–336
- Anketa k ideálnímu realismu (tamtéž, s. 337–377)
- Michal Fránek: Podoby motivů výměnkářství v české próze 2. poloviny 19. století. Bohemica litteraria 17, 2014, č. 1, s. 107–130

8. Podoby násilí v próze Kuře melancholik J. K. Šlejhara a Peklo Zikmunda Wintra

Dále to ale bylo hůře. Veškerá životní činnost hochova úžasně zemdlívala. Nebyl si již skoro ničeho vědom, co se týče tělesných potřeb, a byl i jinak tak sláb, že naprosto nemohl vyhověti tomu, co slušnost žádala. Dali pod něho režnou plachu, sloužící dřív na vůz, a jeho postýlku odšoupla Pepka do nejzadnějšího kouta; šel totiž z něho opravdu puch. A začal vrhnouti a neměl ani sil, aby vůbec hlavu pozvedl, stranou ji naklonil, nýbrž zrovna po bradičce a po prsíčkách stékaly mu řídké zelenavé šlemy.

A semknutá maje stále očinka, hlavu nazad vztaženu, ruce na naduřelém bříšku zaťaté, a jsa hnisem pokryt, ježž nikdo nestíral, poskytoval trapný, omrazující pohled. S hnusem se ovšem od něho odvraceli domácí lidé.

Hošík však stonal jako dospělý, schopný sebezapření. Vůbec si nestěžoval, slůvka neproněs o nějakém strádání, jako by věděl, že to tak musí být. Jen někdy se ještě ozvala nějaká potřeba života; krk jal se natahovati, ztěžka rozevřel očinka, zatěkav jima někam do okolí, ústa se mu sešpulila k jakémus polykání a sliny se mu z nich ronily na bradu. Leč potom zas očka zavřel, dozadu klesla mu hlava a na břicho přimkl pěsti, zpět zašed do ponurých svých mrákot a sebezapření.

8. Podoby násilí v próze Kuře melancholik J. K. Šlejhara a Peklo Zikmunda Wintra

Tu stály proti sobě: vyschlé děvčátko náhle pobledlé s očima ustrašenýma, velikýma, pod věncem růžovým, v šatkách bílých, a statná, veliká, našedivělá žena s očima zlýma a ostrýma i špičatýma jako vražedlné dýky. (...)

Paní nabyla řeči zase. Ukazujíc k hrdlu děvčete ustrašeného, hlasem dušeným a chrotivým sípala: „Kdes ten groš se šňůrou vzala, slibuj, že tys mi ho ukradla!?“ (...)

Zrak mají vyvrácený a plný nenávisti šikmou, paní vyrazila ze sebe ještě některý tvrdý skřek, a rozpřahnuvši se udeřila děvče dřevem do spánku pod růžový do spánku pod růžový věneček.

Bez hlesnutí složila se dívka na zem. Pes zařval štěkotem velikým. A paní Alžběta, nejsouc sebe mocna, ještě několikrát spustila těžké tvrdé dřevo z tvrdé ruky na hlavu a na slabounké tělo děvčete. „Na drtky tě rozšlapu, když nechceš mluvit, elemente, na drtky!“

Děvče schroplo jednou a zůstalo tu, jak lehlo.

8. Podoby násilí v próze Kuře melancholik J. K. Šlejhara a Peklo Zikmunda Wintra

- Doporučená literatura
- Jiří Kudrnáč: Komentář: In Josef Karel Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti – Co život opomíjí. Edice Česká knihnice. Praha: NLN, s. 507–519
- Jaroslava Janáčková: Peklo. In táž: Stoletou alejí. O české próze minulého věku. Praha: Československý spisovatel 1985, s. 261–265
- Věra Brožová: Komentář: In Zikmund Winter: Povídky. Edice Česká knihnice. Brno: Host, s. 337–364

9. Dilemata hlavní hrdinky v dramatu Vojnarka Aloise Jiráska, Gazdina roba Gabriely Preissové a Maryša bratří Mrštíků

Vojnarka

Selka: Ten starý vdovec?

Vojnar: Aha starý! Vida! No, a co ty jseš? Taky udova a taky už ne zrouna d'oučátko. Ale Vavrouška má velký statek, žádné děti, žádné dluhy a poudal mně včera, že by hned ud'ál závazeňk o celé mení, tak se mu rozně líbíš. Rozvaž, co by z toho měl Honzka. Šecko by jednou podědil, nebo vy byste už děti neměli.

Selka (pro sebe): Zas abych se prodala! (K Vojnaroi.) Honzíček má dost, co zdědil a co mu ještě zachovám. A kdo ví, jaký by byl na něj nevlastní táta.

Vojnar (drsně): No, trochu silnější ruka by mu neškodila.

Selka: Ale dyby ho ztloukla! Ne, švaře! To by bylo peklo! Hoch je má jediná radost. A dybych seudala, abych se dívala, jak se před tátou krčí a třese, do koutka zalízá, hoch ve svém! Ne, švaře, to budu eště jednou tak dělat a třeba sama s koněma jezdit.

9. Dilemata hlavní hrdinky v dramatu Vojnarka Aloise Jiráska, Gazdina roba Gabriely Preissové a Maryša bratří Mrštíků

Gazdina roba

Samko: Evuško, on si tě Mánek jakživ nesebere za ženu.

Eva: O mi říkajú všichni – ale já zas povídám, že on by mne bar proti celému světu dovedl k oltáři – já však včil už za něho nepůjdu.

Samko: Proč s ním tedy mluvíš a veřejně o každé muzice se vydáváš za jeho frajerku?

Eva: Protože chcu...Těžko povídat...

Samko: Vidíš, Evušo, tys divná děvčica-já ti nerozumím. Ale tolik chápu s jistotú, že bys Mánka pro tu jinú víru a vyčítání nerovnosti nechtěla za muža. Ale že sa tak darmo trápíš? ... Již dávno bych sa byl s Mánkem pro tebe rval, byť mne to aj život stálo!

9. Dilemata hlavní hrdinky v dramatu Vojnarka Aloise Jiráska, Gazdina roba Gabriely Preissové a Maryša bratří Mrštíků

Maryša

FRANCEK. Do Brna chcu jít. Mám tam práci pro tebe i pro sebe. Seber se a pod' se mnó!

ROZÁRA (přijde do světnice s náručím dříví, složí je u kamen a síní zas odejde, ohlížejíc se při tom po obou. Zřejmě dává najevo, že poslouchá).

VÁVROVÁ (hledí vyjeveně na něho, když Rozára odejde). Františku! –

FRANCEK. Nu, co se díváš? – –

VÁVROVÁ (s rostoucím podivením a hrůzou). Do Brna - - s tebo? - - já - - cizí žena?
(Oba hledí na sebe.)

FRANCEK (tvrdě). Jaká – cizí žena?

VÁVROVÁ (chytá se za hlavu). Pro Boha milosrdnýho – chlapče!

FRANCEK. Čeho se bojíš?

VÁVROVÁ (přiskočí k němu a hledí mu do očí). Co to obměšlíš?! (Mírnějším tónem.) Dyť si to jenom rozvaž, co to po mně chceš?! (Bere jej za ramena.)

FRANCEK (kroutí hlavou).

VÁVROVÁ. Když tě sepjatéma rukama prosím. (Sedá s ním na lavici u kamen. Pokud možno do středu jeviště.) Rozmysli si to. Dyť se netrápíš jenom ty, trápím se já taky a víc než ty! — Dyť já na tě myslím, kady chodím, a nikdo neví, co nocí pro tebe sem nespala, proslzela dní. Co vytrpím od Vávry – o tom nemluvím, co vystojím pro tebe, ví jedině Bůh a já. Vdaná su, ale srdcem sem ti zůstala věrna, Františku. — Dušu bych za tebe dala, tak ti mám ráda, ale to, co ty po mně žádáš – to ti, chlapče, udělat nemožu a nemožu.

9. Dilemata hlavní hrdinky v dramatu Vojnarka Aloise Jiráska, Gazdina roba Gabriely Preissové a Maryša bratří Mrštíků

- Doporučená literatura
- Otokar Fischer: Činohra Národního divadla. Praha: Československý spisovatel 1983